

Tütün, insan ve Toplumsal Gerçekler

Yaşar BİLGİN

Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD Em. Öğr. Üyesi, ANKARA

Toplumsal olaylar çok yönlüdür. Halk sağlığı alanı da toplumsal olayları, çeşitli yönleriyle, yani sosyo-kültürel, ekonomik, sağlık ve benzeri etkenleri birlikte ve birbirleriyle olan etkileşimlerini dikkate alarak inceler. Tütün konusu da toplumsal açıdan pek çok yönleri olan bir konudur demektir.

Tütün, yurdumuzun birçok bölgesinde o yöre insanlarının yıl boyu emek verip yetiştirdikleri, sonuçta geçimlerini sağladıkları bir tarım ürünüdür. Ticarî bir madde olan tütünün alımı, satımı, ticaret erbabı ve Tekel için bir gelir kaynağıdır. Tütün ve ürünleri alanında çalışan işçi kesimi için, kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını sağlayan iş alanıdır. Tekel ve sigara üreticileri için bir ticarî etkinliklerdir.

Tütün ve benzeri tarım ürünleri ile çeşitli araştırma, geliştirme çalışmalarını sürdüren bilim adamları, teknisyenler ve başka çalışanları için de bir uğraşı alanıdır. Ayrıca tütün ve ürünlerine uygulanan çeşitli vergilendirmelerle ulusal bütçeye belirli oranlarda katkıda bulunan bir maddedir.

Tütün gerçeğinin bu yönünü kısaca belirttikten sonra insan ve toplum sağlığına olan etkilerine değinmek zorundayız. Burada tütün ve ürünlerinin onları kullananların sağlığına yaptıkları zararlara fazlaca yer verecek değilim. İçenlere "afiyet olsun" -eğer olursa, ki olmaz- demekle yetineceğim. Çünkü bir kısım insanları alışkanlıklarından zararlı da olsa tutkularından, özentilerinden vazgeçirmek mümkün değildir. Dördüncü Murat'ın ölüm cezasına kadar varan yaptırımları dahi tam etkili olmamıştır. Birçok insanımız, Seyyit Nesimî'nin bestelenen şiirinden esinlenerek söyleyeyim, "Doktorlar zararlı diyor, sigaraya, tütüne, tütün benim, ciğer benim, ben içerim Mm© ne?" davranışı içinde içmesine devam edecek*.

Geliş Tarihi: 10.3.1994

Yazışma Adresi: Yaşar BİLGİN
Münzeviler Sok. No:1
Akdere. ANKARA

XVI yüzyıl Divan şairlerimizden Kamî lakabı ile anılan Ahmet Çelebinin;

"Güle güş ettiremez, boş yere bülbül inler,

Varak-ı mihrü vefayı kim okur kim dinler."

mısralarına rağmen,

"Söylesem faydası yok, sussam gönül razı değil" diyerek, kimbilir belki bazı okuyanlar, anlayanlar bulunur umudu ile sigaranın ulusal ekonomimize kaçta mal olduğunu birkaç çarpıcı örnekle vermek istiyorum.

16 Eylül 1991 tarihli Hürriyet gazetesinde turizmden 554 Milyar TL tutarında döviz girdiği belirtildikten sonra hemen altındaki haberde, sigara ithalatımızın % 97'sini oluşturan Amerikan sigaralarının ithalatına bu yılın ilk altı ayında 103 milyon dolar, yaklaşık 500 milyar TL. harcadığı bildirilmiştir.

Bacasız sanayi dediğimiz turizmden elde edilen döviz, yalnız Amerikan sigaralarının ithali için harcıyor ve ağız-burun-nefes borusu bacasında yakarak havaya duman ihraç ediyoruz. Bu konuda Keçecizade İzzet Molla (1785-1829) bakınız ne demiş;

"Mâlini ihrâk bi'n-nâr etmedir keyfi dühan"

Tütün keyfi, malını ateşle yakmak (gibi)dir.

Bir başka çarpıcı haber: 23 Eylül 1991 günü Hürriyet gazetesinden, Türk K.K.T.C 'ne her yıl 200 milyon dolar harcıyor diyoruz ve Türk ekonomisine adeta bir yük olduğundan serzenişte bulunuyoruz. Ancak yük teşkil oluşturduğu ileri sürülen miktardan da fazlasını yabancı sigara ithaline rahatlıkla harcıyoruz.

Toplumsal yaşamımızdaki bu çelişkileri vurguladuktan sonra şimdi geliyorum ne yapabileceklerimize:

Demek istediğim, içenlere engel olamadığımızı ve olamayacağımıza göre, içmeyenlerin sağlığına yönelik koruyucu önlemlerin uygulanması üzerinde durmaktır. Bu önlemleri belirtmeden önce, sigara, tütün ürünleri en çok tüketilen ürün olduğu için içenlerin çevrelerinde bulunanlara verdikleri zarardan söz açmak istiyorum.

Bugün Dünya'da insanların ortalama %35'i tütün ürünleri kullanmakta, %65'i ise duman altı veya passif içici durumunda bulunmaktadır. Burada passif içici

durumunda olanlarla, yani kendileri hiç sigara içmedikleri halde yakınlarında içenlerin yarattığı zararlara maruz kalanlarla ilgili birkaç örnek vermek istiyorum.

Astma ve koroner yetmezliği olanların yanlarında sigara içilmesi halinde krizler meydana geldiği görülmüştür. Passif içiciliğin etkisi uterus başlanmaktadır. Sigara içen kadınlar bebeklerindeki ölüm oranı, içmeyen annelere göre daha yüksek oranda olmaktadır. Sigara içmeyen hamile kadının kocası sigara içiyorsa bu durumda dahi fetus bir ölçüde olumsuz yönde etkilenmektedir.

Edinburg'ta bir grup erkekte yapılan bir çalışmada sigara içen erkeklerde fertilitayı olumsuz yönde etkileyen yüksek miktarlarda anormal spermeler saptanmıştır.

Anne ve babası sigara içen çocuklarda göğüs hastalıkları iki katı fazla görülmektedir. Bronşit, tonsillit, pnömoni daha ağır seyretmektedir. Kısacası daha az sağlıklı büyümekte ve bu durum okul yaşamında da kendini göstermektedir. Ayrıca, ana, babanın veya birisinin sigara içme tutumları çocuk için de bir örnek oluşturmaktadır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak geçenlerde Anabilim Dalımızda bir araştırma görevlimizin gürlütlü konusunda yaptığı bir çalışmada ilginç bir sonuçla karşılaştık. Esenboğa Hava Umanı'nda gürlütlüye doğrudan ve dolaylı maruz kalanlar üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada işitme kayıpları ve sorunlarının yanı sıra önemli bir bulgu ortaya kondu. Gürlütlüye maruz kalanlardan sigara içenlerde, yine gürlütlüye maruz kalıp sigara içmeyenlere göre daha yüksek oranda işitme kaybı olduğu saptandı.

Bugün bütün Dünya bilim çerçevelerince ortaya konan gerçekleri tekrar etmek yerine sigara içmeyenleri, sigara içenlerin yarattığı zararlı etkilerden nasıl koruyabiliriz? Bunu dile getirmek istiyorum. Tabii bizim toplumumuzun yaşam tarzını dikkate almadan "2000 yılında herkese sağlık " (Dünya Sağlık Teşkilatı) sloganını ortaya atmak kolay. Bu sloganın her ülkenin koşullarını dikkate alarak gerçekleştirilmesi için gereken önlemleri almak gerekir.

Bir kısım insanların kendilerinin yaratmadığı havayı kirletmeye, hele başkalarının zararına havayı kirletmeye hakları olmamalıdır. Her insanın, sigara içme hakkından önce temiz hava almak hakkı vardır.

Topluma açık yerlerde sigara içerek toplumun büyük bir bölümünün havasını kirletmeye içenlerin hakkı olmamalıdır. Kırk kişilik bir yolcu otobüsünde 3-5 kişinin, minibüs ve şehir içi otobüslerde şoförlerin "sigara içilmez" levhaları yanlarında dururken sigara içmeleri, azınlığın çoğunluk haklarına tecavüzü, en azından saygısızlığı olarak kabul edilip gerekli caydırıcı önlemler alınmalıdır. Bankalarda, Vergi Dairelerinde ve başka kurumlarda sırada beklerlerken birkaç kişinin içtiği sigara yüzünden, pek çok insan rahatsız olmaktadır. Ancak

tartışmaların yararsızlığını düşünerek susmaktadırlar. Vapurlarda, topluma açık başka yerlerde bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Toplum içinde, yanındakilere "sizi rahatsız etmezsem sigara içebilir miyim?" davranışı yerleşinceye kadar, "Paran çoksa ve rahatsız oluyorsan başka vasiyete bin, başka yere git" tarzında hitaplara muhatap olmamak için, yoğun ve sürekli bir eğitime gerek vardır. Örneğin, "bir süre sigara içmemek size birşey kaybettirmez ama içtiğiniz takdirde başkalarının sağlığına zarar verebilirsiniz." Vapurlarda, otobüslerde, uçaklarda, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sigara içilen-içilmeyen yerler ayrılabilir.

Ülkemizde kişisel hak ve özgürlükler, anayasal haklar herhalde gelişmiş ülkelerdeki gibi algılanmıyor. Bizde bir kısım bireyler, hak ve özgürlükleri kendi anlayışlarına göre kullanmak istiyorlar. Eğitim etkinliklerimiz de bunları istenilen çizgiye getirmeye yetmiyor. Sigara konusunda olduğu gibi pek çok konuda da toplumun büyük kesimi hemen her yerde hak ve özgürlükleri yanlış yorumlayan bir avuç azınlığın haksız davranışlarının olumsuz etkileriyle beden ve ruh sağlığı yönünden hemen her gün yıpranmaya maruz kalmaktadır.

Burada, "hemen ceza uygulanmasına geçilsin" demiyorum. Ama demokrasilerdeki çoğulcu düzene uymayanlara, çoğunluğun hakkına saygı göstermeyenlere karşı caydırıcı önlemler getirilebilir. Caydırıcı önlemleri de hiçe sayanlara her halde yapılacak işlem de cezalandırma olacaktır.

Bir eğitimci olarak, öteki eğitimcilerin beni yanlış anlamamalarını rica ediyorum. Bugün gelişmiş ülkelerde kurallar genellikle iyi işliyorsaydı, bunu sağlayan etkenlerin eğitim, caydırıcılık ve ceza olduğu unutulmamalıdır. Caydırıcılık önlemlerini ve cezayı kaldırın, okullarda devam azalır, vergi veren, hele kazancına göre vergi verenlerin sayısında büyük azalma olur. Aynı durum trafikte de geçerlidir. Son günlerdeki gönüllü emniyet kemeri takma uygulamasındaki başarı zorunlu uygulamadan sonra biraz da ceza korkusuyla büyük ölçüde artacaktır. Ancak tabii ki ceza en son uygulama olmalıdır.

"Eğitimden anlayana etmeli teşekkür, anlamayana ise uyarmak sezadır." Bütün bunları hiç dikkate almayıp kuralları çiğneyenin hakkı ise cezadır.

Sonunda tütün ve sigara konusunda tutumlarından vazgeçmek istemeyenlere espri de olsa bir önerim olacak; Sigara ve tütünü çok seviyorsanız o zaman tütün çiğneyin ve zevkinizi böyle tatmin edin.

Ve nihayet uzun vadede gerçekleştirilmesi dileğiyle bir öneride bulunmak istiyorum. Dünya nüfusu ve bu arada daha çok ülkemiz nüfusu hızla artıyor. Bugünkü nüfus artış hızıyla ülkemiz 200 yıl sonra milyarı bulacak, belki de geçecek; bu bir tahmin değil istatistiksel bir gerçek. Nüfusumuzun yeterli ve dengeli beslenme

düzeyinin devam edebilmesi her şeyden önce artan nüfusumuzun ihtiyacını karşılayabilecek yeni üretim alanlarının bulunmasıyla karşılanabilecektir. İlgili makamlara, tarımsal üretimle ilgili Ziraat Fakültelerinin ve Veteriner Fakültelerinin değerli bilim adamlarına Toprak-Su ve başkaca ilgili birimlerin yetkililerine seslenmek istiyorum.

Uzun vadede ve belli bir entegrasyon içinde tütün tarımından hiç bir kesimin çıkarı göz ardı edilmeden tüm insanlarımız için yararlı başka ürünlerin üretilmesine, üretimlerinin, artan nüfusumuza göre artırılmasına geçilmesi için değerli, bilgi, beceri, deneyimlerini kullanmaya devam etmelerini diliyorum. Kısa vadede konuyla ilgili olarak uygulanabilecek önlemleri de şöylece sıralıyorum.

1- Hastanelerde, özellikle hasta koşullarında kesinlikle sigara içirilmemelidir. Buna hastane yöneticileri yetkilidir. Hasta bekleme salonlarında ise "sigara içerseniz ok işaretli mekanda içiniz, içmeyenlerin sağlığını düşündüğünüz için teşekkür ederiz" gibi uygulamalar yapılabilir, yapılmalıdır. Ancak hastane personeli ağızında sigara ile dolaşırsa tabii bu önlem başlamadan biter.

2- Topluma açık banka, süpermarket, tiyatro, sine-ma gibi yerlerde "sigara içmek zorunda iseniz size ayrılan, sigara içenlere mahsus yazılı bölümde içiniz" gibi yazılarla ve oklarla kişiler yönlendirilebilir.

3- Kamu taşıt araçlarında sürücülerin araç seyir halinde iken sigara içmeleri yasaklanmalıdır. Duraklarda ve molalarda taşıt dışında içebilirler. Şehirlerarası otobüslerde, trenlerde, vapurlarda ve uçaklarda sigara içenler için ayrı koltuklar ve mekanlar ayrılabilir.

4- Okullarda sigara içilmesi zaten yasaktır. Bu yasalara öğretmenlerin öğrenci yanında sigara içmeyerek

uyumasını sağlamaları, Yüksek Öğrenim Kurumlarında sınav süresi uzun sürse de içirilmemesi gerekir.

5- Orduda ve fabrikalarda ve büyük işyerlerinde çalışanlara sürekli eğitim yaptırılarak sigaranın zararı anlatılmalıdır. Ne yazık ki benzin istasyonlarında çalışanların bir kısmı elinde yanar sigara ile müşteriye benzin vermektedir. Bunlar denetimlerle önlenmelidir.

6- Radyo, televizyon gibi toplu iletişim kurumlarının yayınlarında sigara içilmesini imrendirecek konuşmalara ve görüntülere yer verilmemelidir.

7- Kamu kurumlarındaki toplantılarda, kurullarda, kongre ve benzeri toplantı yerlerinde kesinlikle sigara içilmesine müsaade edilmemelidir. Kolaylık olarak "sigara içilebilecek mekanlar" ayrılmalıdır.

8- Sigarayı bırakmak isteyenlere kamuya ait sağlık kuruluşlarında gerekli ilgi ve kolaylıklar gösterilmelidir.

9- T.B.M.M. sigarası, Silahlı Kuvvetler, izmir Fuar sigarası, "panayır sigarası" gibi sigaraların mümkün olduğu ölçüde en alt düzeyde üretilmesi sağlanmalıdır.

10- Sigara ve zararları konusunda topluma örnek olabilecek kişilerin başında hekimler gelmektedir. "Hocanın, doktorun dediğini tut, fakat gittiği yoldan gitme" yanlışına düşmeden hekimlerimizin bu konuda olumlu davranışlar içinde hastalarına ve içinde yaşadıkları topluma örnek olmaları gerekmektedir.

Ülkemizin bir sorunu da kuralların yerine göre farklı uygulanması yani adamına göre uygulanmasıdır. Eğer konulan kurallara herkesin uyması isteniyorsa uygulayıcıların hiç kimseye fark gözetmeden uygulamayı yapmasının sağlanması, hatta uygulayıcı, kuralları koyanlara bile uyarıda bulunabilmeli, gerektiğinde ceza bile yazabilmeli, bu uygulamaya muhatap olanlar da » bunu saygı ile karşılayabilmelidir.